

ANNA MAJEWSKA-WÓJCIK
MAGDALENA SMOLEŃ-WAWRZUSISZYN

Katedra Języka Polskiego KUL

GŁOSA DO LEKSYKOGRAFII POLSKIEJ III WARSZAWA, 15-16 WRZEŚNIA 2011

150-lecie słownika wileńskiego oraz 100-lecie *Słownika gwar polskich* Jana Karłowicza stały się okazją do zorganizowania kolejnej – trzeciej – konferencji z cyklu „Głosa do leksykografii polskiej”. Otrzymała się ona w dniach 15-16 września 2011 r. w Warszawie. Z powodu przedłużającego się remontu Gmachu Polonistyki obrady zaplanowano w siedzibie Instytutu Kultury Polskiej UW. Organizatorem spotkania byli pracownicy Instytutu Języka Polskiego UW.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonali prof. Z. Greń, prodziekan Wydziału Polonistyki, prof. A. Markowski, dyrektor Instytutu Języka Polskiego UW, oraz dr hab. H. Karaś, kierownik Zakładu Historii Języka Polskiego i Dialektologii IJP UW. W swoich wystąpieniach prelegenci zwrócili uwagę na fakt, że oba jubileuszowe słowniki w swej epoce nie były zbyt dobrze przyjęte, ale dziś oceniamy je inaczej, niż uczynili to ich współcześni. Opinia ta była w trakcie późniejszych obrad wielokrotnie przywoływana. Prof. Markowski przewodnił tematykę zaplanowanych wystąpień zamknął w metaforycznym obrazie trzech skrzydeł, wskazując tym samym trzy zasadnicze obszary prezentowanych zagadnień: leksykografię regionalną, historię leksykografii i współczesne projekty leksykograficzne. Jednocześnie wyraził nadzieję, że na tych trzech skrzydłach konferencja wzniesie się na wyżyny myśli.

Trwające dwa dni obrady odbywały się zarówno w spotkaniach plenarnych, jak i sekcyjnych, przy czym sesja plenarna miała miejsce tylko przed połud-

niem pierwszego dnia. Ze względu na dużą liczbę zgłoszeń pozostałe wystąpienia organizatorzy rozplanowali w sekcjach. Łącznie wygłoszono 47 referatów, z czego 4 podczas obrad plenarnych.

Pierwszego dnia głos zabrało 25 prelegentów. Dwa pierwsze wystąpienia miały charakter wprowadzenia do tytułowej tematyki, tzn. skupiały się na recepcji obu jubileuszowych słowników w czasach współczesnych pod kątem ich dziedzictwa, inspiracji i wyzwania. Prof. Bogdan Walczak (UAM) – jako autor monografii *Słownik wileński na tle dziejów polskiej leksykografii* z 1991 r. – przedstawił w takim kontekście słownik wileński, natomiast prof. Joanna Okoniowa (PAN) – *Słownik gwar polskich* Jana Karłowicza.

Natomiast podczas dwóch kolejnych prelekcji – pokazów multimedialnych – słuchacze zostali zapoznani z najnowszymi dokonaniem z zakresu leksykografii, tj. z projektami, w których połączono tradycję z nowoczesnymi metodami naukowo-dydaktycznymi. Prof. Mirosław Bańko (UW) z zespołem zaprezentowali opracowywany przez nich internetowy przewodnik edukacyjny *Słowniki dawne i współczesne*, natomiast prof. Halina Karaś (UW) przedstawiła zmodyfikowaną i uzupełnioną wersję internetowego kompendium poświęconego dialektom i gwarom polskim.

Pozostałe referaty wygłoszono w obradujących równolegle trzech sekcjach. Referaty w sekcji A wpisały się w nurt badań dotyczących leksykografii gwarowej. Jako pierwszy wystąpił prof. Bogusław Wyderka (UO) z odczytem *Dzieje śląskiej leksykografii*. Przedstawił w nim usystematyzowaną wiedzę na temat rozwoju leksykografii śląskiej. Zwrócił uwagę na fakt, że najbardziej zasłużeni badacze polskich gwar Śląska są autorami nieznanymi szerszemu kręgowi odbiorców, a ich słowniki mają ogromną wartość jako historyczne dokumenty leksykograficzne.

Temat leksykografii śląskiej kontynuowała dr Lidia Przymuszała (UO). Referentka zaprezentowała podstawy metodologiczne będącego na ukończeniu *Słownika śląskiej frazeologii gwarowej*. W słowniku tym, mającym z założenia charakter dokumentacyjny, zarejestrowano zasób gwarowych związków frazeologicznych z obszaru Śląska. Autorka nakreśliła też perspektywiczne korzyści, jakie przyniesie pojawienie się tego słownika na rynku, poza, oczywiście, wypełnieniem luki w leksykografii.

Kolejne wystąpienie – dr Marzeny Muszyńskiej – pt. *Słownik gwar śląskich. Założenia i realizacja* poświęcone było prezentacji powstającego pod red. prof. B. Wyderki *Słownika gwar śląskich*. Autorka odsłoniła kulisy powstawania tego zakrojonego na szeroką skalę projektu leksykograficznego, nad którym pracowało kilka pokoleń językoznawców związanych z Instytutem

Śląskim w Opolu, oraz zaprezentowała owoc tych prac, omawiając m.in. charakter i cel dzieła (leksykon gwarowy dyferencjalny, archiwizujący jak największy zasób XX-wiecznych leksemów gwar śląskich, zarówno słownictwa czynnego, jak i biernego).

Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe jako źródła do dziejów polskiej leksykografii gwarowej to tytuł referatu prof. Haliny Karaś. Prelegentka skupiła się na prezentacji walorów poznawczych badanych leksykonów. A są one znaczące. Okazuje się, że słowniczki gwarowe przypominają swoich autorów (tych bardziej i tych mniej znanych), poświadczają funkcjonowanie wielu interesujących wyrazów i ich znaczeń, zawierają przydatny materiał do badań nad synonimią gwarową, są też cennym źródłem do badań porównawczych – dawnego i obecnego stanu leksyki, fonetyki i fleksji gwarowej. Mogą być też wykorzystywane do obserwacji XIX-wiecznego języka ogólnego, a te słowniczki, które rejestrują gwary pograniczy językowych, mogą służyć również do badania kontaktów językowych.

Po przerwie z odczytem *Język Warmii i Mazur w „Małym słowniku gwar polskich”* wystąpiły dr Katarzyna Sobolewska (PAN) i mgr Agnieszka Wępa (PAN). Autorki przybliżyły kształt metodologiczny *Małego słownika gwar polskich*, po czym skupiły się na określonym typie haseł, tzn. na leksyce z Ostródzkiego, Warmii i Mazur. Szczegółowe refleksje dotyczące materiału badawczego oraz sposobu jego odnotowania w omawianym słowniku (lista haseł, sposób definiowania, frazeologia, dane geograficzne) pozwoliły autorkom sformułować wnioski dotyczące reprezentatywności słownictwa z terenów Ostródy, Warmii i Mazur oraz dokonać oceny takich popularnych wydawnictw, jakich reprezentantem jest *Mały słownik gwar polskich*.

Prof. Anna Piotrowicz (UAM) i prof. Małgorzata Witaszek-Samborska (UAM) w referacie o intrygującym tytule *O pewnym słowniku gwary poznańskiej* zapoznały słuchaczy z wydanym w 2009 r. leksykonem *Słownik gwary poznańskiej. Z naszego na polski – z polskiego na nasze*. Omówiły jego budowę, zaprezentowały bazę materiałową, przybliżyły projektowanego odbiorcę słownika. Odnosząc się do wybranych pozycji leksykograficznych, prelegentki przedstawiły w sposób konfrontacyjny siatkę haseł słownika. Ponadto autorki dokonały oceny omawianej publikacji pod kątem jej merytorycznej wartości i przydatności dla potencjalnego odbiorcy.

Obrady sekcji B zainaugurowała dr Patrycja Potoniec (PAN) referatem *Słownik jako projekt użytkownika – wirtualny odbiorca słowników języka polskiego*. Przedstawiła w nim swoje obserwacje na temat tego, jaki obraz odbiorcy wpisano w tekst zawierający słowniki języka polskiego, poczynając od

słownika Lindego, a kończąc na internetowym *Wielkim słowniku języka polskiego*.

O *Słownikowych kłopotach* mówili prof. Violetta Koseska-Toszewa (PAN), dr Maksim Duszkin (PAN), dr Joanna Satoła-Staškowiak (PAN). Odczyt o dość ogólnikowym temacie dotyczył problemów warsztatowych związanych z opracowywanymi obecnie przez Zespół Semantyki Instytutu Sławistyki PAN dwoma słownikami: *Słownikiem bułgarsko-polskim* oraz *Słownikiem polsko-bułgarsko-rosyjskim*.

Z kolei problematykę tzw. słowników mobilnych (czyli słowników dla komputerowych urządzeń mobilnych, jak iPady, telefony, smartfony itp.) przedstawił prof. Tadeusz Piotrowski (WSF Wrocław). Referent zademonstrował mobilne wersje słownika wileńskiego i słownika warszawskiego. Omówił także dwa typy użycia słowników mobilnych: *online*, kiedy słowniki są używane jako usługa w tle, i *offline*, kiedy słowniki są obiektem pierwszoplanowym.

Prof. Zygmunt Saloni (SWPS), prof. Włodzimierz Gruszczyński (PAN), dr Marcin Woliński (SWPS, UW), dr Robert Wołosz (SWPS, UW) w referacie *O II wydaniu „Słownika gramatycznego języka polskiego”* mówili o poprawkach, które zostały wprowadzone do pierwszego wydania tegoż słownika z 2007 roku. Przygotowane w kwietniu 2011 r. drugie wydanie nie zostało jeszcze, niestety, opublikowane z powodu kłopotów wydawniczych i trudnej sytuacji rynkowej. Jest jednak jego forma elektroniczna, którą podczas konferencji mogły otrzymać zainteresowane osoby. Autorzy planują udostępnienie słownika w Internecie.

Po krótkiej przerwie głos zabrał mgr Łukasz Szałkiewicz (UW, PAN), dla którego założenie o mylącej prostocie kwalifikatora *blm* stało się podstawą rozważań w wystąpieniu zatytułowanym *Co naprawdę oznacza „blm” w słownikach?* Analizy autora wykazały, że między kwalifikatorami *blp* i *blm* nie ma symetrii, jak to jest często postrzegane przez użytkowników słowników. *Blp* bowiem mówi o braku liczby pojedynczej (jest to ścisły kwalifikator gramatyczny), natomiast *blm* jest zwykle kwalifikatorem mówiącym nie o defektywności rzeczownika, ale o jego użyciu w języku (jest więc kwalifikatorem „używalnościowym”). W związku z tym prelegent postawił pytanie o to, czy nie warto w ogóle zrezygnować z oznaczenia *blm* i zamienić je na informację pragmatyczną, opisową, podawaną w innym miejscu słownika.

Kolejna referentka, dr Dorota Kopcińska (UW), w odczycie *Budowa „Słownika schematów zdaniowych języka polskiego”* przedstawiła pokrótce założenia opracowywanego słownika. Na przykładzie wybranych fragmentów

artykułów hasłowych omówiła jego mikrostrukturę. W związku z tym poruszyła problem notacji, a zwłaszcza kształtu czasownikowych jednostek leksykalnych, które konstytuują tekstowe realizacje schematów. Okazało się, że kwestia ta może stanowić również propozycję odpowiedzi na pytanie o wzajemny stosunek schematów zdaniowych i jednostek czasownikowych, czyli ogólniej – o miejsce składni w opisie słownictwa.

Obrady tej sekcji zwieńczyło wystąpienie mgr Ewy Koziół-Chrzanowskiej (UW) i mgr Urszuli Zdunek (UW) *Słowniki elektroniczne – nowa jakość w polskiej leksykografii*. Celem tego referatu było zaprezentowanie możliwości, jakie daje elektroniczna leksykografia, oraz pokazanie, jak dalece opracowywanie leksykonów elektronicznych różni się od warsztatu narzuconego przez tradycyjne wydania słowników. Według auterek perspektywy dalszego rozwoju słowników elektronicznych są bardzo obiecujące. Obecna sytuacja (digitalizacja słowników tradycyjnych, tworzenie słowników nieprofesjonalnych i akademickiego *Wielkiego słownika języka polskiego* jedynie w wersjach elektronicznych) wydaje się potwierdzać przewidywania leksykografów o przyszłej dominacji formy elektronicznej.

W sekcji C jako pierwszy zabrał głos prof. Piotr Żmigrodzki (PAN), który opowiedział *O kilku mniej znanych słownikach wyrazów obcych z I poł. XX wieku*. Odczyt autora dotyczył konkretnie trzech mało znanych słowniczków wyrazów obcych: 1. sygnowanego pseudonimem prof. dr Zbigniew Zaturski, 2. podpisanego nazwiskami prof. Józef Wiśniowski i Halszka Wiśniowska oraz 3. anonimowego, opublikowanego prawdopodobnie w latach 30. XX wieku. Referent przybliżył makro- i mikrostrukturę przywołanych słowników, poruszył wybrane aspekty warsztatu leksykograficznego ich twórców, a także wskazał związki z innymi słownikami pochodzącymi z tego samego okresu co omawiane.

Wybrane anglicyzmy w słownikach języka polskiego i wyrazów obcych oraz lista anglicyzmów opracowana przez Elżbietę Mańczak-Wohlfeld stały się podstawą badań mgr Kamili Biniek (KPSW Jelenia Góra). Autorka zaprezentowała wyniki analiz konfrontatywnych, przedstawiła dane statystyczne odzwierciedlające zmiany ilościowe badanych haseł w perspektywie chronologicznej. Referentka dokonała też oglądu wymienionych słowników pod kątem ich użyteczności w badaniach dotyczących zapożyczeń z języków obcych.

Dr Iwona Kosek (UWM) i dr Katarzyna Zawilska (UWM) – *Osobliwości leksykalne w składzie związków frazeologicznych w świetle słowników historycznych polszczyzny* – zajęły się związkami frazeologicznymi, które z dzisiejszej perspektywy mają zatartą lub niejasną motywację leksykalną. Bazując na

materiale zarejestrowanym w słownikach historycznych, autorki próbowały dotrzeć do źródła takich związków, jak np. *mieć kuku na muniu czy leżeć odłogiem*. Materiał badawczy stał się też pretekstem do dyskusji na temat trudności, z jakimi niejednokrotnie boryka się badacz wykorzystujący i interpretujący dane zgromadzone w leksykonach historycznych.

Po przerwie głos zabrały dr Anna Majewska-Wójcik (KUL) i dr Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn (KUL), które w referacie zatytułowanym *O potrzebie słownika skrótów historycznych. Zamysł i dylematy badawcze* wskazały na istotną lukę w leksykografii i przedstawiły wstępny zamysł projektowanego słownika skrótów historycznych. Autorki podzieliły się ze słuchaczami dylematami badawczymi, z jakimi przyszło się im zmierzyć już na wstępnym etapie pracy. Na próbcie materiału abrewiacyjnego referentki zaprezentowały wstępny kształt opracowywanego słownika – założenia metodologiczne, makro- i mikrostrukturę słownika.

W kolejnym wystąpieniu *Erazm Majewski i jego „Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich”* dr hab. Jadwiga Waniakowa (PAN) przypomniała sylwetkę polskiego przyrodnika, archeologa, filozofa i socjologa, wielkiego erudyty Erazma Majewskiego oraz zaprezentowała jedno z jego dzieł – dwutomowy *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich*. Referentka przywołała krytyczne recenzje tego dzieła, krzywdzące – według niej – autora słownika, i odpowiedzi na te uwagi Erazma Majewskiego oraz wskazała niewątpliwe walory źródłowe i badawcze omawianego słownika.

Przedmiotem zainteresowania kolejnej prelegentki, dr Ewy Rudnickiej (UW), była wariantywność *język–mowa* w tytułach dwóch XIX-wiecznych słowników polszczyzny ogólnej: Lindego (opisującego *język*) i Osińskiego (opisującego *mowę*). W swoim odczycie *Marginalia tytułologiczne – o języku i mowie S.B. Lindego i A. Osińskiego* autorka komentowała interesujące ją tytuły w kontekście tego, jak obaj słownikarze opisywali język i mowę, odnosząc się do ich założeń metodologicznych oraz tła historyczno-kulturowego.

Na koniec obrad tej sekcji wystąpił dr hab. Bogusław Nowowiejski (UwB) z referatem *Słownik Mrongowiusza – między Lindem a słownikiem wileńskim*. Prelegent zajął się ostatnią edycją (z 1854 r.) niemiecko-polskiego słownika autorstwa Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza. W referacie scharakteryzował warsztat leksykograficzny autora słownika, wskazał na zależności pomiędzy słownikiem Mrongowiusza a słownikiem S.B. Lindego i pokazał nowatorstwo słownika Mrongowiusza, tym samym lokalizując go w historii leksykografii.

W drugim dniu konferencji obrady przebiegały wyłącznie w sekcjach. Poranne obrady w sekcji A rozpoczął mgr Błażej Osowski (UAM) odczytem

Przymiotniki jako problem leksykografii gwarowej. Prelegent zwrócił uwagę na to, że przymiotnik jest bardzo słabo reprezentowany w gwarowych tekstach mówionych, co powoduje problemy z pozyskiwaniem tej części mowy do celów leksykograficznych. Również ograniczenia składniowe i małe zróżnicowanie leksykalne tej części mowy wpływają na niską frekwencję przymiotników w wypowiedziach mieszkańców wsi. W wypadku tekstów pochodzących z Wielkopolski, którą zajmuje się badacz, niewiele pomaga w tej kwestii również ekscerpcja materiałów opublikowanych, ponieważ Wielkopolska jest jednym z najslabiej opracowanych leksykograficznie regionów.

Kolejna referentka – dr Beata Kuryłowicz (UwB) w wystąpieniu „*Słownik gwary ludowej w okręgu tykocińskim*” Z. Glogera jako źródło „*Słownika gwar polskich*” J. Karłowicza zapoznała słuchaczy z problemami metodologicznymi związanymi z wykorzystaniem przez Jana Karłowicza materiału zgromadzonego w słowniku Z. Glogera. Autorka omówiła szczegółowo sposoby przywoływania haseł i cytowania definicji Glogera przez Karłowicza. Scharakteryzowała również artykuły hasłowe pochodzące ze słowniczka tykocińskiego i formy ich obecności w *Słowniku gwar polskich*.

Ostatni przed przerwą odczyt *Leksyka z obszaru Mazur w słowniku J. Karłowicza* wygłosiła dr hab. Dorota Rembiszewska (PAN). Prelegentka wykazała, że materiał z gwar mazurskich jest w słowniku Karłowicza ubogo reprezentowany. Lokalizacje z terenu Mazur pojawiają się najczęściej w sąsiedztwie poświadczeń z innych obszarów. Słownikarz wyjątkowo tylko notował nazwy ograniczone wyłącznie do terenu Mazur. Na podstawie jego leksykonu nie można też ustalić podziałów wewnątrzgwarowych i geografii występowania poszczególnych nazw na Mazurach.

Druga część przedpołudniowej sesji została zainicjowana wystąpieniem dr hab. Zofii Sawaniewskiej-Mochowej (UKW) *XIX-wieczne słowniki przekładowe z Litwy jako źródła do badań polszczyzny regionalnej*. Autorka zwróciła uwagę na fakt, że słowniki przekładowe z obszaru byłego Księstwa Litewskiego są cennym udokumentowaniem z jednej strony kompetencji XIX-wiecznych leksykografów dwujęzycznych, a z drugiej – zarejestrowanych przez nich z żywej mowy faktów językowych, odzwierciedlających regionalną i gwarową litewszczyznę i polszczyznę. Jednocześnie jednak te cenne źródła są bardzo rzadko postrzegane jako baza materiałowa dla językoznawców polonistów, przydatna do prowadzenia studiów z zakresu historii języka i dialektologii czy do badania interferencji językowych. Badaczka zaprezentowała materiał polski w wybranych słownikach polsko-litewskich, ze szczególnym uwzględnieniem opracowania braci Juskiewiczów. Przegląd tego materiału wykazał dość

liczne zbieżności z wyrazami oznaczanymi przez Karłowicza w *Słowniku gwar polskich* parakwalifikatorem *Ust[nie]* z Litwy, co świadczy prawdopodobnie o tym, że zetknął się on ze zbiorami braci Juszkiewiczów i ekscerpował z rękopisów ich słowników niektóre nazwy regionalne do swojego słownika.

Kolejna referentka, dr Zita Šimėnaitė (Instytut Języka Litewskiego, Wilno), w wystąpieniu *Litewska leksykografia gwarowa* przedstawiła typologię istniejących litewskich opracowań gwarowych, najbliższe plany litewskiej leksykografii oraz zaprezentowała metodologię stosowaną do opisu zróżnicowania terytorialnego leksyki różnych regionów Litwy. Autorka zwróciła uwagę na to, że pierwsze litewskie słowniki gwarowe zaczęły ukazywać się stosunkowo późno, bo w 2. połowie XX w., ale litewskie gwaryzmy notowano w wielu wcześniejszych opracowaniach językowych różnych regionów kraju.

Odczytem *Nowe zastosowania słowników historycznych* dr Monika Kresa (UW) i dr hab. Krzysztof Szafran (UW) zakończyli przedpołudniowe obrady sekcji A. Autorzy wystąpienia uczestniczą w europejskim projekcie IMPACT, który ma na celu zwiększenie dostępności do zdigitalizowanych dokumentów historycznych. Jednym z zadań zespołu jest stworzenie odpowiednio opisanej listy słów, przydatnej m.in. dla programów automatycznego rozpoznawania znaków. Do tego celu są wykorzystywane przede wszystkim dane z powstającego *Słownika polszczyzny XVII i I. połowy XVIII wieku*. Na użytek projektu cytaty ze słownika są dostosowywane do postaci korpusu obsługiwanego przez system Poliqarp. Cytaty te będą dalej opracowywane za pomocą narzędzia przygotowanego przez Instituut voor Nederlandse Lexicologie z Lejdy, tzw. *Attestation Tool*. Program ten pozwala na przyporządkowanie występujących w cytatach form fleksyjnych do ich postaci hasłowych. Autorzy planują też wykorzystać *Indeks a tergo do słownika Lindego*.

Po przerwie obiadowej głos zabrał prof. Janusz S. Bień (UW), który mówił o *Dygitalizacji kartotek słownikowych (na przykładzie słownika Knapskiego)*. Referent poinformował słuchaczy o realizowanym w Katedrze Lingwistyki Formalnej projekcie *Narzędzia dygitalizacji tekstów na potrzeby badań filologicznych*, który przewiduje m.in. eksperyment w zakresie dygitalizacji kartotek słownikowych. Jako przykładowe dane do eksperymentu wybrano fiszki sporządzone dla pierwszego wydania słownika Knapskiego w Pracowni Historii Języka Polskiego XVII-XVIII w. IJP PAN. Autor przedstawił założenia tzw. przeglądarki materiałów leksykograficznych maleks, której zadaniem będzie wygodne udostępnianie użytkownikowi zarówno fiszek do słow-

nika Knapskiego, jak i fiszek skanowanych w Instytucie Języka Polskiego PAN w ramach projektu *Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych*.

Kolejno wystąpił dr Tomasz Korpysz (UKSW) z referatem *Język autora w sieci. O „Internetowym słowniku języka Cypriana Norwida”*. Badacz przedstawił przygotowywany obecnie *Internetowy słownik języka Cypriana Norwida*, podkreślając jego wyjątkowy charakter na tle dotychczasowych słowników autorów. Dzięki specjalnemu systemowi bazodanowemu umożliwi on wieloaspektowe wyszukiwanie nie tylko poszczególnych haseł czy ich w różny sposób wyodrębnionych grup, lecz także elementów artykułów hasłowych, np. kwalifikatorów gramatycznych lub tekstowych oraz określonych typów definicji. Dodatkowym atutem ostatecznej wersji projektowanego słownika jest także to, że artykuły będą połączone z pełną bazą cytatów, co pozwoli użytkownikom na łatwe sprawdzenie macierzystego kontekstu każdego wyrazu hasłowego.

Ostatnią prelegentką w sekcji A była dr Anna Kozłowska (UKSW), która w wystąpieniu *Indeks leksyki pisarza jako typ opracowania leksykograficznego (na przykładzie elektronicznego indeksu słownictwa artystycznego Karola Wojtyły – Jana Pawła II)* pokazała możliwości wykorzystania indeksu słownictwa idiolektalnego oraz zaprezentowała realizowany obecnie projekt elektronicznego indeksowania słownictwa tekstów artystycznych Karola Wojtyły. Indeks ten przygotowywany jest w postaci bazy danych i oferuje możliwości wyszukiwania według różnych kryteriów. Po zakończeniu wszystkich prac zostanie udostępniony w Internecie.

Obrady sekcji B zostały zainicjowane zespołowym referatem *Granice jednostek języka a praktyka leksykograficzna*. Jego autorzy – prof. Maciej Grochowski (UMK), dr Anna Kisiel (UMK) i dr Magdalena Żabowska (UMK) – przeanalizowali leksemy układające się w ciągi (np. zbiór jednostek z częstką *-by*: *byleby, bodajby*; z morfemami *-aż, -że*: *ależ, skądże*; *-kolwiek*: *cokolwiek, czyjkolwiek* itd.) i zaprezentowali koncepcję ich opisu oraz rozwiązania praktyczne, zastosowane w XX-wiecznej leksykografii polskiej. Bazując na metodologii lingwistyki strukturalnej, ustalali, które z omówionych ciągów można uznać za jednostki języka, a które za połączenia jednostek.

Jako druga wystąpiła dr Barbara Batko-Tokarz (UJ) z odczytem *Definicja słownikowa a klasyfikacja tematyczna – zarys problematyki*. Klasyfikacja tematyczna podhaseł w *Wielkim słowniku języka polskiego* stała się pretekstem do szerszego spojrzenia na problem relacji pomiędzy podhasłem słownikowym a taksonomią tematyczną. Autorka w swym wystąpieniu poruszyła kwestie znaczenia różnych typów definicji słownikowych dla klasyfikacji, i odwrotnie – za-

leżność klasyfikacji od definicji, odmiennego sposobu definiowania analogicznych jednostek słownikowych należących do tej samej klasy tematycznej oraz wpływ kontekstu na uporządkowanie tematyczne poszczególnych leksemów.

Przed krótką przerwą jako ostatnia głos zabrała mgr Marta Wieremiejewicz (UwB), której prelekcja dotyczyła *Teorii pola semantycznego w kontekście analizy materiału słownikowego (na przykładzie materiału wyekscerpowanego z „Uniwersalnego słownika języka polskiego” pod red. S. Dubisza)*. Referentka podzieliła się ze słuchaczami refleksją na temat trudności, jakie napotyka badacz zajmujący się analizą semantyczną materiału słownikowego. Zastanawiała się też, czy istnieją konkretne narzędzia, które można by wykorzystać do analizy interesującego ją materiału badawczego, i jaką rolę mogą odegrać istniejące w literaturze językoznawczej teorie pola semantycznego. Autorka przedstawiła rezultaty poszukiwań metod i kryteriów do badań nad leksyką oraz zaprezentowała swoją propozycję klasyfikacji semantycznej – kwalifikowanego potocznie – słownictwa wyekscerpowanego z *Uniwersalnego słownika języka polskiego*.

Kolejną turę wystąpień rozpoczęła mgr Anna Andrzejczuk (PAN) referatem pt. *Wiktoria – prototypowy internetowy słownik onomazjologiczny. Prezentacja panelu redaktora i użytkownika*. Tytułowa *Wiktoria* to nazwa powstającego internetowego słownika onomazjologicznego, notującego około dwóch tysięcy rzeczowników. Autorka zapoznała słuchaczy z obecnym kształtem słownika oraz zasygnalizowała kolejne etapy prac nad projektem. Posiłkując się prezentacją multimedialną, przedstawiła hierarchiczny układ w obrębie makrostruktury, przynależność poszczególnych leksemów do określonych grup semantycznych, ścieżki, którymi może podążać potencjalny użytkownik *Wiktorii*, pokazała łatwość w nawigacji pomiędzy różnymi poziomami, np. przejście od hiperonimu do hiponimu, oraz omówiła budowę hasła.

Przedmiotem zainteresowania mgr Martyny Bali (UW) – *Ile mamy pamięci? Definicja leksemu PAMIĘĆ we współczesnych słownikach języka polskiego* – była definicja hasła *pamięć* w najważniejszych współczesnych słownikach języka polskiego. Przegląd materiału pozwolił autorce wskazać nieścisłości w definiowaniu wariantów semantycznych omawianego leksemu i dowieść, że różnice znaczeniowe są wynikiem działania różnych czynników pozajęzykowych (wpływ procesów społecznych, upowszechnienia komputeryzacji).

Opierając się na definicjach słownikowych wyekscerpowanych z *Innego słownika języka polskiego*, dotyczących dwóch wybranych czasowników woli-tywnych, mgr Piotr Batko (UW) w referacie *O skali w semantyce i leksyko- grafii. Przypadek polskich czasowników woli-tywnych* starał się odpowiedzieć

na pytanie, czy odwoływanie się do skalarności w opisie leksykograficznym jest zabiegiem koniecznym. Referent wskazał wady definiowania opartego na umiejscawianiu danej jednostki na skali uwzględniającej stopień intensywności danej cechy, po czym zaproponował, by znaczenia czasowników woli-tywnych ujmować, wykorzystując aparat redukcjonistyczny semantyki prawdziwościowej, wypracowany na gruncie językoznawstwa strukturalistycznego przez A. Bogusławskiego.

Sesję poobiednią w sekcji B rozpoczął dr Marcin Zabawa (UŚ) referatem *Leksyka komputerowa w słownikach ogólnych – pisownia, znaczenie, kwalifikatory*. Przedmiotem refleksji badawczej uczynił – jak sugeruje tytuł odczytu – sposób funkcjonowania leksemów komputerowych w kilku słownikach języka polskiego, a także marginalnie w słownikach ogólnych języka angielskiego. Referent zajął się sposobem definiowania tych jednostek w słownikach, zwłaszcza kolejnością definicji, etymologią leksemów i ich pisownią. Analizował też kwalifikatory, jakimi są opatrywane w słownikach interesujące badacza jednostki leksykalne. W tle rozważań pojawiła się również refleksja dotycząca trudności semantycznych, jakie nastęrcza leksyka z omawianego pola semantycznego.

Gdzie szukać w słownikach nieleksykalnych jednostek języka? – to pytanie stało się tematem kolejnej prelekcji, wygłoszonej przez dra Sebastiana Żurowskiego (UMK). W swoim wystąpieniu referent przedstawił wyniki kwerendy współczesnych słowników języka polskiego pod kątem rejestracji w nich różnego typu jednostek nieleksykalnych (operacyjnych). Celem tych poszukiwań jest przygotowanie podstawy pod potencjalną propozycję klasyfikacji nieleksykalnych jednostek języka oraz sposobów ich rejestracji przez leksykografów.

Obrady tej sekcji zwieńczyło wystąpienie mgr Agnieszki Dziob (UWr) i mgr Pauliny Łazarewicz (UWr) *Trudności przy opisie czasownika w „Słownosieci 2.0”*. Autorki dokonały prezentacji elektronicznego tezaury języka polskiego powstającego od 2005 r. pod nazwą *Słownosiec* z akcentem na drugą jego część *Słownosiec 2.0*. Prelegentki zapoznały słuchaczy z założeniami metodologicznymi *Słownosieci*. Następnie wyjaśniły zasadę łączenia jednostek leksykalnych pozostających w relacji synonimii w jednostki wyższego rzędu, tj. w synsety, po czym na wybranych przykładach pokazały, że znaczenie każdej jednostki leksykalnej jest opisywane poprzez jej funkcjonowanie w siatce wzajemnych powiązań o charakterze semantycznym i derywacyjnym. Szczególną uwagę autorki poświęciły leksemom czasownikowym, nad którymi podjęto prace w 2010 roku. Pod dyskusję poddane zostały szczegółowe problemy, które ujawniły się przy próbie opisu znaczenia tych jednostek za pomocą relacji leksykalno-semantycznych.

Referat mgr Konrada Kazimierza Szamryka (UwB) – *Cytaty z prac naukowych Krzysztofa Kluka w „Słowniku języka polskiego” S.B. Lindego* – rozpoczął obrady sekcji C. Prelegent pokazał, iż prace naukowe Krzysztofa Kluka, ciechanowieckiego przyrodnika, zostały w znacznym stopniu wykorzystane w *Słowniku języka polskiego* S.B. Lindego. Oświeceniowy leksykograf wskazał we wstępie, że przy redagowaniu słownika posługiwał się pierwodrukami prac Kluka. Podobną informację podali S. Hrabec i F. Pełowski w opracowaniu *Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w słowniku Lindego*. Jednak przeprowadzone przez referenta porównanie lokalizacji cytatów z dzieła Lindego z kolejnymi edycjami dzieł Kluka pozwoliło zauważyć, że w wypadku trzech tomów poradnika *Roślin potrzebnych* Linde korzystał z wydań późniejszych, niż wskazuje na to we wstępie.

Jako druga zabrała głos mgr Małgorzata Andrejczyk (UwB). Celem jej wystąpienia – *Nazwy kamieni szlachetnych w słowniku wileńskim i w „Słowniku języka Adama Mickiewicza”. Próba porównania* – było prześledzenie i omówienie nazw kamieni szlachetnych w tytułowych słownikach. Szczególną uwagę prelegentka zwróciła na różny sposób odnotowania badanych nazw w tych źródłach leksykograficznych. Weryfikowała też, na ile – typowa dla romantycznej wizji świata – poetycka konceptualizacja minerałów i skał drogocennych znajduje odzwierciedlenie w sposobie hasłowania. Wyeksponowane zostały przy tym takie nazwy, które w obu słownikach ilustrowane są tymi samymi lub tylko podobnymi cytatami.

Po krótkiej przerwie referat *Leksyka terminologiczna w słowniku wileńskim i rękopiśmiennych notatkach z wykładów z poł. XIX wieku* zaprezentowała dr hab. Marzanna Uździcka (UZ). Wyjściową tezę autorki było stwierdzenie, że jednym z podstawowych dylematów metodologicznych w badaniach historycznojęzykowych jest dokumentacyjna wartość i wiarygodność dawnych opracowań leksykograficznych. Następnie referentka zaprezentowała wyniki zestawienia zasobu terminologicznego dużego zespołu rękopisów odzwierciedlających konkretne użycia języka (ok. 2000 stron rękopisów notatek z wykładów) z utrwalonym w słowniku wileńskim zasobem różnie kwalifikowanej leksyki hasłowej. Refleksje wysnute z takiej analizy porównawczej były próbą odpowiedzi na istotne pytania i dylematy badawcze 2. połowy XIX wieku.

Kolejną prelegentką, dr Małgorzata Majewska (PAN), w odczycie *Elektroniczna edycja słownika wileńskiego jako narzędzie polonistyczne. Indeks* przedstawiła korzyści, jakie płyną z posiadania elektronicznego indeksu hasel tegoż słownika, jego potencjalne zastosowanie przez badaczy różnych dziedzin językoznawstwa, np. słowotwórstwa. Autorka przybliżyła słuchaczom zasób

wersji elektronicznej słownika, nawigację po indeksie oraz niektóre rozwiązania szczegółowe, np. sposób sprawdzenia produktywności danej formacji czy metody filtrowania danych.

Mgr Mateusz Żółtak (IBE) w wystąpieniu *Percepcja „Elektronicznej edycji słownika wileńskiego”* – opierając się na ankietach wypełnianych przez użytkowników oraz statystykach odwiedzin strony internetowej, prowadzonych za pomocą *Google analytics* – scharakteryzował użytkowników projektu *Elektronicznej edycji słownika wileńskiego* (opublikowanej we wrześniu 2009 r. i uzupełnionej w pełen indeks słownika w październiku 2010 r.). Autor przedstawił m.in. liczbę korzystających, profile demograficzne i zawodowe oraz sposób i częstotliwość korzystania. Okazuje się, że obecnie grono użytkowników tej witryny liczy 306 osób, przy czym tylko niewielki procent tej grupy potrafi korzystać z nowatorskich metod przeszukiwania zdigitalizowanego materiału słownikowego.

W poobiedniej części obrad jako pierwsza wystąpiła dr hab. Urszula Sokólska (UwB) z referatem *„Przyczynki do projektu wielkiego słownika polskiego” Jana Karłowicza jako źródło wiedzy o warsztacie leksykografa końca XIX wieku*. Prelegentka zaprezentowała koncepcję wielkiego słownika języka polskiego, którego opracowania chciał się podjąć Jan Karłowicz. Najważniejsze zagadnienia szczegółowe, na które autorka zwróciła uwagę, to: proponowane przez badacza kryteria doboru materiału leksykalnego, sposób konstruowania artykułów hasłowych, postawa Karłowicza wobec wcześniejszych zbiorów leksykograficznych oraz podjęta przez niego próba usystematyzowania terminologii naukowej (np. rozróżnienie na językoznawstwo czyste i czyste mówienie w jakimś języku nazywane też sztuką lub kunsztem, a w ostateczności oddzielenie nauki językowej od sztuki językowej).

Kolejna referentka, mgr Paulina Michalska (UAM), w wystąpieniu *„Słownik polszczyzny XVI wieku”*. *Kartoteka – indeks – artykuł hasłowy* zaprezentowała, jakiego typu informacji na temat polszczyzny XVI-wiecznej dostarczają kolejne etapy powstawania słownika (kartoteka a artykuł hasłowy), a także materiały pomocnicze tworzone na jego potrzeby (indeks). Zestawienie tych trzech elementów słownika zostało ukazane z perspektywy historyka języka. Autorka mówiła też o możliwościach statystycznego ujęcia badanego materiału.

Wyjściową tezę wystąpienia ostatniej prelegentki, mgr Aleksandry Ćwiklińskiej (IBL PAN) – *„Słownik polszczyzny XVI wieku” jako słownik przekładowy* – było założenie, że *Słownik polszczyzny XVI wieku* można traktować jako słownik przekładowy (w sensie przekładu polszczyzny dawnej na współczesną), który pozwala współczesnemu użytkownikowi języka zrozumieć tek-

sty dawne. Według autorki czynnikiem, który o tym decyduje, jest sposób definiowania haseł w tymże słowniku: zarówno leksemy, jak i związki frazeologiczne objaśniane są bowiem za pomocą przekładu na polszczyznę współczesną, a przy wyrazach dodatkowo umieszczane są ciągi synonimów.

W programie konferencji uwzględnione były jeszcze 4 odczyty, które z różnych powodów nie zostały wygłoszone. Były to następujące referaty: dr Moniki Czerepowickiej (UWM) *Jednostki obce w słowniku języka polskiego na przykładzie elektronicznego słownika wyrażen frazeologicznych „Topostaw”*, prof. Haliny Pelcowej (UMCS) *„Słownik gwar Lubelszczyzny” jako typ słownika regionalnego*, dr Krystyny Rutkowskiej (Uniwersytet Wileński) *Zasługi Jana Karłowicza dla języka i folkloru litewskiego* oraz dr Eweliny Kwapien (UW) *Rusycyzmy w słowniku wileńskim*. Mamy nadzieję, że z prowadzonymi przez autorki badaniami będzie można zapoznać się w publikacji pokonferencyjnej.

Podsumowując dwa dni intensywnych obrad, prof. Markowski podziękował prelegentom za dostarczoną ucztę duchową, a wszystkim uczestnikom konferencji za życzliwe przyjęcie wystąpień oraz za żywe i konstruktywne dyskusje, nie tylko te na forum, ale również te odbywające się w kularach. Profesor zwrócił uwagę na nowe możliwości, jakie leksykografom stwarza Internet, czego dowodem były m.in. różne projekty omawiane w czasie konferencji. Podkreślił, jak ważne w pracy badawczej są solidne podstawy metodologiczne, których nie zabrakło w prezentowanych zagadnieniach. Nawiązując do myśli z inauguracji konferencji – do motywu trzech skrzydeł – swoje wystąpienie prof. Markowski zakończył stwierdzeniem, że żadne z tych skrzydeł nie zostało złamane, co więcej – przed leksykografami wciąż otwierają się nowe perspektywy, nowe wyzwania badawcze.

Prymarnym celem organizatorów konferencji była rewizja poglądów dotyczących merytorycznej i naukowej wartości słownika wileńskiego i *Słownika gwar polskich*. Cel ten bez wątplenia został osiągnięty. Jest jeszcze drugi – chyba nie mniej ważny – walor warszawskiego spotkania. Otóż przegląd zaprezentowanych w wielu wystąpieniach obszarów i inicjatyw badawczych ukazał bardzo wyraźnie przełom w polskiej leksykografii, tzn. stopniowe przechodzenie od słowników w wersji tradycyjnej, drukowanej, do słowników w wersji elektronicznej. Zmianie tej towarzyszy także konieczność digitalizowania dotychczasowych zasobów. Dzięki tym działaniom zawartość polskich leksykonów może być łatwiej niż dotychczas dostępnym materiałem źródłowym do prowadzenia różnorodnych badań nie tylko w krajowych, ale i w europejskich placówkach naukowych.